

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-25>

УДК 657.6:657.411

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ ЩОДО ОПЛАТИ ПРАЦІ

THE ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF SETTLEMENTS WITH PERSONNEL REGARDING PAYMENT OF LABOR

Скорнякова Юлія Борисівна

кандидат економічних наук, доцент,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8433-0183>

Лапшункова Олександра Василівна

студентка,
Запорізький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-0363-3142>

Skornyakova Yuliya, Lapshunkova Alexandra
Zaporizhzhya National University

У статті досліджена проблематика організації обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці. Презентована розроблена схема організації обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці. Визначені основні зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на організації обліку розрахунків із персоналом з оплати праці. Проаналізовані внутрішні взаємопов'язані фактори впливу – фактор формування документального забезпечення розрахунків з оплати праці та фактор автоматизації обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці. Систематизовані основні рівні документального забезпечення розрахунків із персоналом з оплати праці та розроблена схема організації процесу такого документального забезпечення. Акцентоване питання автоматизації обліку розрахунків з оплати праці та сформовані основні проблемні моменти, що мають бути враховані під час вибору програмного забезпечення в частині автоматизації визначеної ділянки обліку.

Ключові слова: оплата праці, заробітна плата, облік, організація обліку розрахунків з оплати праці, форми та системи оплати праці, документальне забезпечення, автоматизація бухгалтерського обліку.

The article examines the problems of organizing the accounting of settlements with personnel in relation to labor remuneration. The relevance of the chosen research topic is justified by the fact that accounting for payroll is an important component of the accounting system of any enterprise. The high-quality organization of such accounting is a mandatory component of payment discipline, as well as a guarantee of providing informational support for management decisions aimed at increasing the level of motivation to work and, accordingly, effective use of labor as a factor of production. The object of the research is the process of organizing the accounting of settlements with personnel regarding labor remuneration, the subject of the research is a set of theoretical, methodical and practical approaches to the organization of accounting for the accounting of labor remuneration at the enterprise. The techniques of critical analysis, comparison, and synthesis were used in the course of the research. Based on the results of the conducted research, the main tasks of accounting for payroll calculations were determined and a developed scheme for the organization of accounting for payroll calculations with personnel was presented. The main external and internal factors affecting the organization of accounting of settlements with personnel for labor are established. The analyzed internal interrelated factors of influence are the factor of formation of documentary support for payroll calculations and the factor of automating accounting of payroll calculations with personnel. The main levels of documentary support for payments with personnel for labor were systematized and a scheme for organizing the process of such documentary support was developed. The issue of automating the accounting of payroll calculations is emphasized and the main problematic points that must be taken into account during the selection of software in the automation of a certain part of the accounting are formed. The practical value of the obtained results lies in the improvement of the organizational and methodological support for the accounting of payroll calculations, which will allow in practice to increase the organizational level of accounting for such calculations of domestic enterprises.

Keywords: payroll, wages, accounting, organization of accounting for payroll calculations, payroll forms and systems, documentation support, automation of accounting.

Постановка проблеми. Рушійною силою будь-якого виробництва є праця, адже лише люди своєю свідомою діяльністю здатні створювати матеріальні блага й інтелектуальні цінності. Саме наймані працівники своєю працею забезпечують діяльність будь-якого сучасного підприємства, створюючи споживчі блага і нову додану вартість, яка є джерелом та обов'язковою умовою отримання прибутку, що в свою чергу є метою функціонування будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності. Таким чином трудові відносин є принциповим елементом організації діяльності підприємства. Важливою складовою таких відносин є розрахунки з персоналом з оплати праці, що безперечно потребує якісної організації та суворого дотримання платіжної дисципліни, адже лише за таких умов підприємство забезпечить ефективне використання наявних ресурсів та створить умови для високопродуктивної праці найманих працівників. Якісна організація розрахунків із персоналом з оплати праці потребує відповідної інформаційної підтримки, що й актуалізує питання організації обліку таких розрахункових операцій, адже саме облік має забезпечити інформаційну базу для прийняття оперативних та дієвих управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різноманітним теоретичним, методичним та практичним аспектам організації обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці присвячені дослідження багатьох науковців-економістів, таких як Ф. Ф. Бутинець, Б. І. Валуєв, І. С. Варламова, О. В. Кантаєва, О. І. Коблянська, О. В. Лишиленко, А. П. Макаренко, Т. Г. Мельник, В. Я. Плаксієнко, Н. В. Потриваєва, І. В. Савченко, В. В. Сопко, Н. М. Ткаченко, Б. Ф. Усач та багатьох інших. В той же час проблематика організації обліку розрахунків з оплати праці є достатньо багатогранною, а постійні зміни чинного трудового та податкового законодавства, зміни умов підприємницької діяльності, розвиток автоматизації обліку та інші чинники призводять до актуалізації нових запитань та завдань в площині організації обліку розрахунків з оплати праці на підприємстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основною проблемою побудови на підприємстві якісної системи обліку розрахунків з оплати праці залишається виважена та науково-обґрунтована організація зазначеного процесу, що має передбачати всебічне дослідження факторів, які впливають на організацію розрахунків з

персоналом щодо оплати праці. Такі фактори мають бути чітко визначені та досліджені. Особливої уваги, на нашу думку, в сучасних умовах заслуговують взаємопов'язані фактори формування документального забезпечення розрахунків з оплати праці та автоматизації обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз процесу організації обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці і створення таким чином умов для підвищення організаційно-методичного рівня таких розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування якісної системи організації та обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці є важливою складовою управління будь-яким сучасним підприємством, адже впровадження такої системи є принциповим елементом мотивації працівників, дотримання платіжної дисципліни, умовою ефективного використання праці як ресурсу виробництва (діяльності) та у підсумку обов'язковою умовою стабільного отримання прибутку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. З цього приводу доречною є теза І. С. Варламової, яка зазначає, що «на сучасному етапі облік заробітної плати є одним із найбільш складних та відповідальних напрямів, який потребує вдосконалення відповідно до викликів глобального середовища та значного загострення конкуренції на внутрішньому та зовнішніх ринках» [1, с. 135].

Формування якісної організаційної системи обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці має передбачати її чітку ідентифікацію, визначення основних завдань такої системи та відповідно управлінських рішень, що потребують відповідної інформаційної підтримки.

Питання ідентифікації процесу організації обліку розрахунків з оплати праці досліджують Ю. В. Подмешальська, А. М. Панченко, які зокрема стверджують, що «організацію бухгалтерського обліку заробітної плати можна розглядати, як сукупність бухгалтерських процедур, які складаються з виконання певних розрахункових та інших операцій з метою надання управлінському персоналу та користувачам фінансової звітності достовірної, зрозумілої інформації про витрати на оплату праці» [2, с. 62]. З цього приводу варто зазначити, що запропонований підхід до ідентифікації організації обліку розрахунків з оплати праці є дещо строщеним, адже інформаційні

потреби управління в цій площині не обмежуються витратами на оплату праці, хоча така інформація є безперечно важливою для різних категорій користувачів облікової інформації.

Більш розлогий та системний підхід до інформаційної підтримки управлінських рішень в частині організації розрахунків з оплати праці представлений у науковій статті В. Д. Попової та Ю. І. Колотило, які зазначають, що «в умовах підвищення конкуренції на ринках капіталу та праці актуальними для суб'єкта господарювання є наступні рішення, в яких головним об'єктом виступають працівники та розрахунки з ними:

- рішення щодо забезпечення прийняттого рівня заробітної плати, виходячи з ресурсних можливостей суб'єкта господарювання та відповідних тенденцій на ринку праці;

- рішення щодо забезпечення зростання виплат працівникам з паралельним зменшенням частки відповідних витрат у собівартості продукції чи послуг та у загальній величині витрат суб'єкта господарювання;

- рішення, пов'язані із забезпеченням виконання соціальних функцій при здійсненні розрахунків за виплатами працівникам;

- рішення, пов'язані із досягненням позитивного ефекту в управлінні трудовими ресурсами та підвищенні продуктивності праці» [3, с. 715].

Необхідність інформаційного забезпечення зазначених стратегічних завдань перетворює ділянку обліку розрахунків із персоналом з оплати праці на одну із найважливіших ділянок обліку розрахунків та відповідно облікової системи будь-якого підприємства.

На тактичному рівні основними завданнями, що вирішуються ділянкою обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці, є, на нашу думку, такі завдання:

- здійснення у встановлені терміни розрахунків із найманими працівниками підприємства щодо оплати праці (нарахування заробітної плати та інших виплат найманим працівникам в межах трудових відносин, визначення сум утримань (у тому числі обов'язкових) та відповідно сум до виплати, організація виплати відповідних сум заробітної плати працівникам у встановлені терміни);

- оперативний, повний та якісний облік трудових витрат за кожним центром та об'єктом обліку витрат;

- своєчасне та в повному обсязі здійснення розрахунків за обов'язковими платежами, що оподатковують заробітну плату, – єдиним соціальним внеском, податком на

доходи фізичних осіб та військовим збором, а також формування та своєчасне подання відповідної податкової звітності щодо зазначених платежів;

- оперативний збір та систематизація трудових показників і показників з оплати праці для потреб поточного управління, контролю трудової дисципліни та формування звітності (фінансової та статистичної).

Схема організації обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці, елементи якої в комплексі дозволяють вирішити завдання забезпечення на підприємстві якісної системи організації та обліку зазначених розрахунків, представлена на рисунку 1.

Характеризуючи презентовану схему організації обліку розрахунків із персоналом з оплати праці, варто виокремити у складі її елементів певні фактори (чинники), що здійснюють вплив на її формування. Питання ідентифікації таких факторів досліджується в науковій літературі. Так, Ю. В. Подмешальська і А. М. Панченко зазначають, що «організація бухгалтерського обліку заробітної плати залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів, основні з яких такі: мета та завдання організації бухгалтерського обліку заробітної плати, законодавчо-нормативна база, внутрішня політика оплати праці, статус суб'єкта господарювання, форми та системи оплати праці, які використовує суб'єкт господарювання, новітні інформаційні технології, організація синтетичного та аналітичного обліку нарахування, оподаткування та виплати заробітної плати» [2, с. 59]. О. А. Садовніков і Г. В. Сировой додають до зазначених факторів організаційну структуру підприємства та його облікову політику [4, с. 80].

В цілому, на нашу думку, питання виокремлення факторів, що впливають на організацію обліку розрахунків із персоналом з оплати праці, потребує впорядкування. По-перше, такі фактори мають бути класифіковані на зовнішні та внутрішні.

Серед зовнішніх факторів, що впливають на організацію обліку розрахунків із персоналом з оплати праці, мають бути визначені відповідні нормативні документи, що на державному рівні впливають, по-перше, на організацію трудових відносин, по-друге, на організацію ведення бухгалтерського обліку та процес формування фінансової звітності та, по-третє, на процес оподаткування заробітної плати та інших доходів найманих працівників, що формуються в межах трудових відносин із роботодавцем.

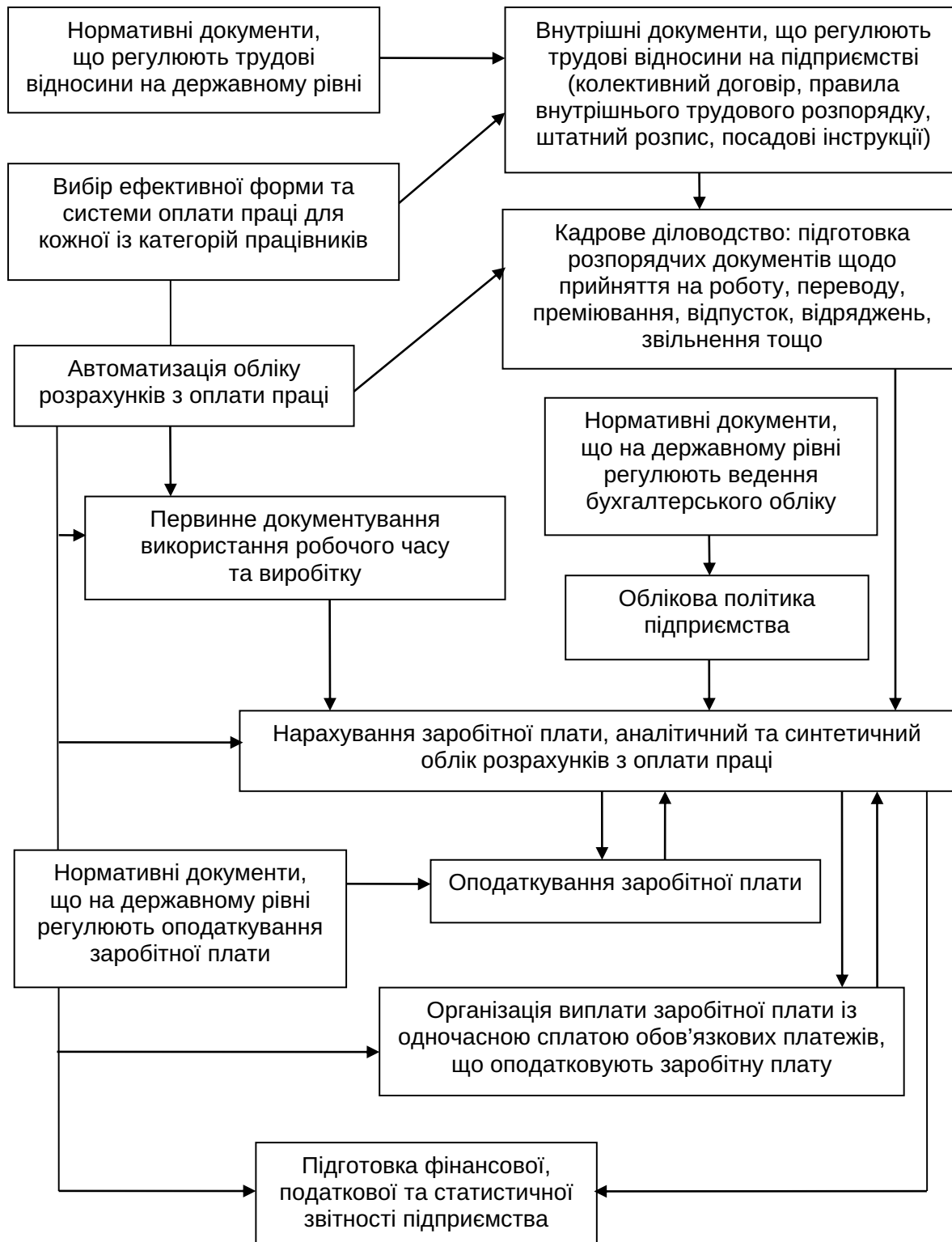

Рис. 1. Схема організації обліку розрахунків з персоналом щодо оплати праці

Джерело: авторська розробка

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

Серед внутрішніх факторів, що впливають на організацію обліку розрахунків із персоналом з оплати праці, варто виокремити політику підприємства щодо оплати праці (вибір ефективної форми та системи оплати праці

для кожного з працівників), документальне забезпечення розрахунків з оплати праці (від первинних документів до звітності) та автоматизацію обліку розрахунків з оплати праці. Останні з двох факторів є принципово

пов'язаними між собою, адже в умовах автоматизації обліку документи формуються із застосуванням механізмів такої автоматизації – в іншому випадку автоматизація практично втрачає свій сенс.

Кожен із зазначених факторів безперечно заслуговує на прискіпливе дослідження, адже здійснює принциповий вплив на організацію обліку розрахунків з персоналом з оплати праці. Особливої уваги, на нашу думку, заслуговують взаємопов'язані фактори формування документального забезпечення розрахунків з оплати праці та автоматизації обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці, адже саме ці фактори є дієвою складовою організації обліку та знаходяться під безпосереднім активним впливом підприємства, адже рішення у даній площині знаходиться в компетенції його керівництва.

Так, процес організації бухгалтерського обліку розрахунків з оплати праці може бути представлений як система відповідних облікових та звітних документів та відповідний рух таких документів – документооборот. Варто виокремити три рівні відповідних документів – рівень первинних документів, рівень реєстрів бухгалтерського обліку та рівень звітності.

На рисунку 2 презентована схема організації процесу документального забезпечення розрахунків із персоналом щодо оплати праці.

Перший організаційний рівень такого процесу формують первинні документи з обліку робочого часу та виробітку, а також розпорядчі документи (накази керівника підприємства), відповідно до яких здійснюється нарахування заробітної плати чи додаткових виплат в межах трудових відносин, наприклад, накази про надання відпусток, накази про преміювання тощо.

Другий рівень представлений комбінованим реєстром аналітичного та синтетичного обліку, де відображаються розрахунки із працівниками щодо заробітної плати, – розрахунковою відомістю. Третій рівень – рівень звітності, де презентується систематизована інформація про розрахунки з оплати праці. Особливої уваги заслуговує форма податкової звітності, яка щокварталу формується роботодавцями і містить зокрема інформацію про нараховані найманим працівникам доходи, нараховані суми єдиного соціального внеску, утриманого податку на доходи фізичних осіб та військового збору.

Як вже зазначалось вище, процес документального забезпечення процесу розрахунків з оплати праці тісно пов'язаний із іншим ключовим фактором організації таких розрахунків – із фактором автоматизації обліку розрахунків з оплати праці, який в сучасних умовах набуває особливої актуальності та здійснює принциповий вплив на організацію обліку розрахунків з оплати праці в цілому. З цього приводу варто зазначити, що важливість питання автоматизації обліку розрахунків з оплати праці активно досліджується у науковій та спеціальній бухгалтерській літературі.

Так, Л. А. Суліменко, А. В. Киян та С. А. Вітер стверджують, що «одним із напрямів успішного вирішення завдань бухгалтерського обліку оплати праці є використання різних комп'ютерних програм для автоматизації обліку. Використання автоматизованої системи обробки облікової інформації дає змогу не тільки скоротити час розрахунків і обліку оплати праці, а й із найменшими затратами у визначені терміни одержувати інформацію, що необхідна для управління підприємством» [5, с. 400].

Визнається важливість автоматизації як фактора організації обліку розрахунків з оплати праці і І. С. Варламовою, яка зазначає, що «на сучасному етапі важливим напрямом удосконалення обліку розрахунків з оплати праці виступає підвищення рівня автоматизації облікового, аналітичного та контрольного процесу, що дає змогу зменшити кількість помилок або зовсім їх уникнути за умови обробки значного масиву інформації, зменшити часові витрати на здійснення облікових, аналітичних та контрольних процедур, зменшити рівень використання ручної праці за рахунок скорочення ручних операцій» [2, с. 138].

На сьогодні ринок пропонує підприємствам різноманітні програмні продукти для автоматизації бухгалтерського обліку. Відповідно обираючи такий програмний продукт, здійснюючи його налаштування та підготовку до облікової роботи, варто окрему увагу зосередити на автоматизації саме розрахунків з оплати праці, адже йдеться про трудомістку ділянку обліку, вірогідність допущення різноманітних помилок на якій є надзвичайно високою. Додаткову увагу варто також, на нашу думку, приділяти можливостям програмного забезпечення в площині якісного формування податкової звітності за платежами, що оподатковують заробітну плату.

Таким чином, обираючи програмний продукт для автоматизації обліку розрахунків із персоналом щодо оплати праці варто проаналізувати можливості та якісний рівень автоматизації за такими напрямками як:

Первинні документи з обліку робочого часу на виробітку, кадрові документи, що є первинними для нарахування виплат в межах трудових відносин			Первинні документи щодо виплати заробітної плати	
Первинні документи для нарахування основної заробітної плати	Первинні документи для нарахування додаткової заробітної плати	Первинні документи для нарахування інших заохочувальних та компенсаційних виплат	Банківські виписки, звіти касира та видаткові касові ордери за готівковими виплатами	
Табель обліку робочого часу	Первинні документи з обліку виробітку: наряди на відрядну роботу, маршрутні листи (картки), рапорти, відомості про виробіток	Накази керівника про премії, доплати, інші додаткові виплати		Накази керівника про призначення зазначених виплат
		Дані табельного обліку про відхилення від нормальних умов праці		
		Списки осіб, що працювали понаднормово		
		Листки обліку простоїв		
		Графік відпусток, заяви працівників на відпустки, накази керівника про надання відпусток		
Комбінований реєстр аналітичного та синтетичного обліку: розрахункова відомість Нарахування заробітної плати та інших виплат працівникам в межах трудових відносин, відображення в обліку утримань із заробітної плати та її виплати як погашення зобов'язань перед працівниками з оплати праці				
Зведений реєстр синтетичного обліку: оборотно-сальдова відомість за синтетичними рахунками	Податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податків – фізичних осіб, і сум утриманого з них податку, а також сум нарахованого єдиного внеску		Статистична звітність підприємства щодо оплати праці	
Фінансова звітність підприємства				

Рис. 2. Схема організації процесу документального забезпечення розрахунків із персоналом щодо оплати праці

Джерело: авторська розробка

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

- підготовка розпорядчих документів кадрового діловодства;
- можливості використання різних форм та систем оплати праці;
- формування та обробка первинних документів щодо обліку робочого часу та виробітку;
- ведення аналітичного та синтетичного обліку розрахунків з оплати праці;

- оподаткування заробітної плати;
 - підготовка до процедури виплати заробітної плати;
 - формування податкової звітності щодо оподаткування заробітної плати;
 - формування статистичної звітності щодо використання праці та її оплати.
- Вибір програмного продукту, що у тому числі буде застосований для автомати-

зації розрахунків з оплати праці, має в обов'язковому порядку також враховувати особливості організаційної структури даного підприємства, його політику щодо оплати праці, а також функціональні можливості програмного забезпечення та якісний рівень його оновлення та консультаційної підтримки структурою-розробником.

Висновки. Якісна організація обліку розрахунків із персоналом з оплати праці є важливим завданням сучасного управління. Науково-обґрунтований підхід до такої організації має бути системним та всебічно враховувати фактори (чинники), що впливають на організацію та облік таких розрахунків. Йдеться про зовнішні фактори (нормативні документи, що на державному рівні визначають організацію трудових відносин, ведення бухгалтерського

обліку та оподаткування заробітної плати) та внутрішні фактори (політику підприємства щодо оплати праці, документальне забезпечення та автоматизацію обліку розрахунків з оплати праці) впливу.

Документальне забезпечення та автоматизацію обліку розрахунків з оплати праці варто визнати дієвою складовою організації обліку, адже рішення у зазначеній площині знаходяться в компетенції його керівництва. Вибір програмного забезпечення для автоматизації зокрема обліку розрахунків з оплати праці є надзвичайно відповідальним завданням і має враховувати як функціональні характеристики такого програмного забезпечення, так й особливості кожного конкретного підприємства щодо організаційної структури та політики з оплати праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Варламова І. С. Проблеми обліку заробітної плати на підприємстві та напрямки його вдосконалення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Вип. 34. С. 135–139.
2. Подмешальська Ю. В., Панченко А. М. Удосконалення організації обліку заробітної плати. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 58–63.
3. Попова В. Д., Колотило Ю. І. Облік оплати праці: проблеми та напрямки удосконалення облікового забезпечення управління персоналом. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 714–721.
4. Садовніков О. А., Сировой Г. В. Сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці та удосконалення їх шляхів. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2011. № 8 (162). Ч. 1. С. 76–83.
5. Суліменко Л. А., Киян А. В., Вітер С. А. Облік і аналіз розрахунків з оплати праці. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 18. С. 395–404.

REFERENCES:

1. Varlamova I. S. (2019) Problemy obliku zarobitnoi platy na pidpriemstvi ta napriamky yoho vdoskonalennia [Problems of accounting of employment fees at the enterprise and their ways of its improvement]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*, vol. 34, pp. 135–139.
2. Podmeshalska Yu. V., Panchenko A. M. (2020) Udoskonalennia orhanizatsii obliku zarobitnoi platy [Improvement of the organization of payroll accounting]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, vol. 1, pp. 58–63.
3. Popova V. D., Kolotylo Yu. I. (2019) Oblik oplaty pratsi: problemy ta napriamky udoskonalennia oblikovoho zabezpechennia upravlinnia personalom [Accounting of payment of labor: problems and directions of improvement of accounting support for personnel management]. *Molodyi vchenyi – A young scientist*, vol. 10 (74), pp. 714–721.
4. Sadovnikov O. A., Syrovoy G. V. (2011) Suchasni problemy obliku rozrakhunkiv z oplaty pratsi ta udoskonalennia yikh shliakhiv [Modern problems of accounting for payment of labor and improvement of their ways]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia – Bulletin of the Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl*, vol. 8 (162), part 1, pp. 76–83.
5. Sulimenko L. A., Kiyany A. V., Viter S. A. (2018) Oblik i analiz rozrakhunkiv z oplaty pratsi [Accounting and analysis of payroll calculations]. *Infrastruktura rynku – Market infrastructure*, vol. 18, pp. 395–404.